

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

שנה רביעית: גליון מה | שבת קודש פרשת מטות-מסעי | כח תמוז ה'תשפ"ד

עלה נחלה

גדר דין ירושה

ע"פ ספר ציונים לתורה עה"ת, מתורת הגאון רבי דב טורק שליט"א
הובא לדפוס ע"י הרב יהודה זאב פיינרמאן שליט"א

ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר (לו, ז).

הנה ברמב"ם (הלכות נחלות פ"ו ה"א) כתב: "אין אדם יכול להוריש למי שאינו ראוי ליורשו ולא לעקור הירושה מן הירוש אף על פי שזה ממון הוא, לפי שנאמר בפרשת נחלות והיתה לבני ישראל לחוקת משפט, לומר שחוקה זו לא תשתנה ואין התנאי מועיל בה וכו'".

וביאר הגר"ח (הובאו דבריו בברכת שמואל ב"מ סימן לט, וסימן מא) שדין ירושה אינו דין ממוני ששייך להתנות בו, אלא זהו דין תורה בסדר העברת הממון מהמוריש אל היורש, וכל שנקרא יורש עוברת אליו הירושה ממילא, וזהו ככל דיני איסורים שבתורה, ועל כן לא מועיל בזה תנאי.

ובחידושי הגרי"ז (על הרמב"ם שם) כתב לבאר בזה דברי הרמב"ם (שם הלכה י') שבירושת הגר שהיא רק מדרבנן מועיל תנאי, כיון שאין הגוי מחויב לקיים ציוויים דרבנן. וביאר הגרי"ז, שבאמת צריך להועיל תנאי בירושה, אלא שחידשה התורה דין 'חוקת משפט' שלא יועיל תנאי, ואף בירושה שהיא מדרבנן עשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה שיהיה בו דין 'חוקת משפט', אלא שגוי אינו מחוייב בקיום דינים דרבנן ולא שייך בו תקנת חכמים שיהיה 'חוקת משפט', וחזר להיות כעיקר הדין שיועיל תנאי.

ולכאורה דבריו צריכים ביאור, דסוף כל סוף הישראל שהוא היורש חל עליו תקנת חכמים דחוקת משפט, ואם כן מה אכפת לך שלא חל על המוריש הנכרי דין חוקת משפט, וכשם שלא חל התנאי לגבי שאר ירושת ישראל, הוא הדין היה צריך להיות שלא מועיל התנאי כאשר המוריש גוי, כיון שסוף כל סוף היורש הוא ישראל.

ונראה לבאר, שכיון שמבואר בגר"ח שדיני הירושה מגיעים ממילא אחר שיש 'מוריש וירש', מצד דיני התורה, ואינו מצד דיני ממונות, ממילא כל שהגוי המוריש שאינו מחויב לדינים דרבנן הפקיע את עצמו משם מוריש, ממילא בטלה הירושה, כיון שאין עוד מוריש בעולם, ועל הגוי לא חל שם חקת משפט, ועל כן יכול להפקיע מעצמו את השם מוריש.

והנה בחינוך (מצוה ת) כתב: אבל הודיענו שזכות היורש קשור בנכסי מורישו, ובהסתלק כח המוריש מן הנכסים במותו מיד נופל עליהם זכות היורש וכו'. ומפני כן אמרו זכרונם לברכה (ב"ב ככו, ב), שאם צוה ואמר המוריש אל יירשני בני וכו' אין בדבריו ממש. שאין בידו לעקור דבר האל שאמר שירש היורש מורישו". ומשמע מדבריו כדברי הגר"ח שהירושה עוברת ממילא בין המוריש ליורש.

הג"ד דב טורק שליט"א

עלה גאולה

אמירת דבר בשם אומרו כאשר ידוע בלא"ה ממי קיבלו

ע"פ דברי הרב משה חיים הלוי הפטר שליט"א בספר עצי ארזים עה"ת, מאת בני החבורה דקהל סידערוואוד הילס

ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חקת התורה אשר צוה ה' את משה (לא, כא).

פירש רש"י (ד"ה אשר צוה) וז"ל, תלה ההוראה ברבו, עכ"ל. וביאר השפתי חכמים ע"פ הרא"ם וז"ל, פי' שלא היה לו לומר ששמע מרבו אלא היה לו לומר סתם, שהרי כל התורה ניתנה ע"י משה, אלא לומר דבר בשם אומרו וכו', עכ"ל. וכן איתא בספרי כאן. ומשמע מכאן שאפילו אם כו"ע יודעים שמה שאמר הוא מדברי אדם אחר, אעפ"כ יש ענין לומר הדבר בשם אומרו. וכגון כאן, שכיון שאמר אלעזר הלכות גיעולי עכו"ם, על כרחך שמען ממה, שאל"כ מניין לו הלכות אלו, ואעפ"כ אמר הדבר בשם אומרו.

וקשה, דהא בפשוטו כל הענין לומר דבר בשם אומרו, הוא שלא להחזיק ברכה וליטול הגדולה לעצמו במקום ששמע מאחר. וא"כ במקום דכו"ע ידעי שהדבר שאומר קיבלו מאחר, לכאורה ליכא ענין לומר הדבר בשם אומרו.

ובאמת בגמ' יבמות לכאורה מבואר איפכא, דאיתא שם (צו, ב) על הכתוב "כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע" לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה" (יהושע יא, טו), וכי על כל דבר שאמר יהושע היה אומר להם כך אמר לי משה, אלא יהושע יושב ודורש סתם והכל יודעין שתורתו של משה היא, עיי"ש. ומבואר שאין ענין של אומר דבר בשם אומרו היכא שכו"ע יודעים שהיא תורתו של אחר.

איברא דבמהר"ל בדרך חיים על אבות (פ"ו ברייתא ז ד"ה המ"ח), מבואר שיש ענין אחר באומר דבר בשם אומרו, דהענין בזה הוא שלא יגזול התורה מפי אומרו. והיינו דהקב"ה נתן לכל אחד תכונות נפשו ולכל אחד יש חלק בתורה, ותורתו מיוחדת לו כפי השגתו בתורה, ואם יאמר דבר בלא לומר שם אומרו, הרי זה גזילה ממנו ושינוי בסדר התורה שסידר הקב"ה, וזהו חורבן עולם, עיי"ש.

ועולה מדבריו, דאפילו אם כו"ע ידעי שמה שאומר הוא תורת אדם אחר, עדיין יש ענין לומר בשם אומרו. אלא דא"כ תיקשי להיפך, למה לא עשה כן יהושע. ועי"כ צ"ל דהיכא דכו"ע ידעי דהוי תורת אחר, אין זה נחשב גזילה ממנו, דנחשב כאילו אמר בשמו ממש, ואין כאן שינוי סדר התורה. וא"כ הדרא הקושיא על אלעזר למה אמר בשם משה, הא כו"ע ידעי שהיא תורת משה.

ואפשר שמטעם אחר הוצרך אלעזר לומר דבר בשם אומרו. דהנה כתיב בפר' ואתחנן (ד, יד) ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים וגו'. הרי דנצטוו משה ללמד לישראל את כל מצוות ודיני התורה. וכן מפורש בראשונים שם.

ועל כן מציינו בברייתא של 'כיצד סדר משנה' (עירובין נד, ב) שמשנה לבדו לימד תחילה כל הדינים לכל ישראל. אמנם כאן הוא יוצא מן הכלל, דכאן אלעזר היה המלמד. וא"כ לא סגי בנתינת רשות של משה שאלעזר לימד לישראל דיני גיעולי עכו"ם, דהיה מוטל על משה ללמד כל הדינים לישראל. ולכך הוצרך אלעזר לומר הדינים בשם אומרו, שע"ז הוי כאילו משה אומרם ומקיים מה שנצטווה ללמד את ישראל. ואם כן פשיטא שהיה שדרש אחר מיתת משה, לא היה צריך לזה, שכבר לימד משה הכל לישראל בחייו, ולא הוצרך יהושע לומר ההלכות בשם משה.

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א

ערב שבת		ליל שבת		יום השבת		מוצאי שבת	
1:38	הדלקת נרות	7:51	סו"ז קר"ש מג"א (לפי האופקלפי ע"ב שוה)	8:42/8:54	שקיעת החמה	8:07	מנחה גדולה (גר"א וגר"ז)
4:35	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	8:09	סו"ז קר"ש (גר"א וגר"ז)	9:30	ג' כוכבים קטנים רצופים (8.5 מעלות)	8:54	ט' שעות (להתחלת סעודה)
5:11	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	7:02-8:02	סו"ז תפילה מג"א (לפי האופק) \ וגר"א	10:06/10:39	ע"ב דקות	9:20	מנחה קטנה (איסור מלאכה)
6:40/7:05	זמן קר"ש של ערבית (לערבית ולפני הסעודה)	8:50	חצות (סעודת שבת להב"ח)	1:03	צאה כ"ח ר"ת לחשבון 16 מעלות	9:42	פלג המנחה (גר"א \ מג"א לפי אופק)

בגליון "עלים" פרשת קדושים הובא מספר שו"ת דברי חכמים תשובות גדולי ישראל האם בן מחויב לשמוע לאביו בנוגע לזמן שינה.

יש לציין שבספר 'אוצרותיהם אמלא' מהגאון ר' אליעזר טורק שליט"א (פרשת קדושים, עמ' תמה) מובא מעשה ממרן הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, שהקפיד כל ימיו לישן שינה מסודרת לא פחות משש שעות כל לילה, משום שכאשר אשר היה בן י"ג שנה פקדה עליו אמו לעשות כן [הגם שבשאר עניני הגוף נזהר שיהיה בצמצום עד הקצה]. ובכל לילה היה ממלמל לפני השינה "אני הולך לישן כעת לשם מצוות עשה דאורייתא של כבוד אם". הפלא ופלא!

בברכת כט"ס, יעקב אהרן פאול ארט

נטילת שכר בשווא דדייני

בגליון 'עלים' פרשת פינחס ('עלה דף') הובאו דברי התוס' ב"ב (לה, א), שהביאו שיטת ר"ת שדו"א דדייני היינו שיתן לדיין למי שירצה. והקשו התוס', א"כ יתן למי שיתן לו שכר. וב'עלים' הקשו בשם הג"ר ראובן גרוזובסקי זצ"ל, הא שנינו בהדיא במתני' (בכורות כט, א) הנוטל שכר לדון דיניו בטליון.

ולא ידעתי ביאור הקושיא, הלא פשוט כשהדיין מחליט למי ליתן אין זה בגדר פסק דין. אלא הפסק דין היינו שבספק כזה הדין לילך אחר שווא דדייני. וכשהדיין מחליט למי ליתן, זהו רק קיום פסק הדין. ואם נאמר שאמנם נחשב כפוסק את הדין, עדיפא מיניה הו"ל לאקשוויי, שעובר על "ושחד לא תקח", שמפורש בגמ' (כתובות קה, א) דהיינו אפילו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב. אלא פשוט, שהחלטת הדיין למי ליתן אינה בגדר עשיית והכרעת הדין, אלא בגדר ביצוע פסק הדין.

אלא, דצ"ע בביאור תירוץ התוס' שתירצו דכל דיינא שמקבל אגרא לאו דיינא הוא. ולהנ"ל צ"ע, הרי נטילת השכר איננה עבור הכרעת פסק הדין, ואינו נוטל השכר מדין 'דיינא'. וי"ל, דהנה יעוין בסוגיית הגמ' כתובות (שם) מבואר דאיכא ד' דינים בעיוות הדין: א. "לא תטה משפט", היינו לזכות החייב. ב. "ושחד לא תיקח", היינו אף לזכות את הזכאי וכנ"ל. ג. הנוטל שכר לדון דיניו בטליון, וזהו רק כשנוטל שכר לדון. ד. כשנוטל ממון לשכר בטלה, דאז הגדר הוא "מכוער הדיין שנוטל שכר לדון, אלא שדינו דין".

והנה ג' הדינים הראשונים הם דינים השייכים לעשיית דין בלבד וכנ"ל. אבל הדין הרביעי אינו בגדר עיוות הדין, אלא עיוות ההנהגה וחילול ה' וכמבואר בהמשך הסוגיא שם, שאם מוכחא מילתא שהדיין נוטל אגר לבטלה בלבד, מותר. וא"כ מובן שפיר דגם בשווא דדייני - אף שאינו בגדר עשיית דין - כיון שהדיין נוטל שכר כדי להחליטו לאחד מבעלי הדין, שפיר יש בזה משום עיוות ההנהגה וחילול השם, והוי בכלל 'מכוער הדיין'. ואולי לזה התכוונו התוס' בתירוצם.

איסור יפוצץ פ'א/א

נוסח תפילת שבת ראש חודש

אודות הערת הרב אהרן גראס שליט"א (בגליון חקת) מפני מה בשבת ר"ח בנוסח 'אתה יצרת' מצלינן

"ומפני חטאינו", ואילו בשבת או ר"ח כשהן לעצמן אין אומרים זאת. נראה לומר ביסוד הדברים, שהלא רואים שבשבת ר"ח תקנו כעין נוסח יו"ט מ"אתה בחרתנו" והלאה, ובתפילת יו"ט אומרים "ומפני חטאינו", ולפיכך אומרים אותו גם בשבת ר"ח.

וההסבר למה תקנו כן, יובן עפ"י הסוגיא בערכין (ז'): לגבי אמירת הלל, דלא אמרינן אותו בשבת - דלא אקרי מועד, ולא אומרים הלל שלם בר"ח - דלא אקדיש בעשיית מלאכה, משא"כ יו"ט דתרתיה איתנהו ביה. וא"כ כשחל ר"ח בשבת, שג"כ אית ביה הני תרתיה באקראי, נעשה כמו יו"ט ותקנו נוסח כעין יו"ט.

ועל דברי הרב שלמה ברנאי שליט"א (בגליון שם), שעמד על קושיית ערוך השלחן מפני מה אין אומרים "קדשנו במצוותיך" בר"ח שחל בשבת, ותיריך שמצינו בכל מקום שמטבע תפילת שבת נדחה מפני מטבע תפילת המועד שבה עימו, ואף כאן, נוסח "קדשנו במצוותיך" שהוא מטבע של שבת, נדחה מפני נוסח ר"ח שחל בחול שאין בו "קדשנו במצוותיך", עכת"ד. אולם נראה שאין בזה כדי יישוב, שאמנם שמענו שמטבע תפילות שבת נדחה בפני יו"ט, שהשבת הוא מכניס אורח ומוותר על כבודו, ונותן מקום למטבע תפילות יו"ט. אבל נראה שזה אינו אלא בתפילות המיוחדות לשבת, דהיינו "אתה קדשת", "ישמח משה", "אתה אחד" ו"תכנת שבת", אבל "קדשנו במצוותיך" הלא אינו נוסח מיוחד לשבת אלא הוא נוסח של כל יו"ט, ואין טעם לדחותו. ובפרט כפי שכתבנו לעיל שתקנו לשבת ר"ח כעין תפילת יו"ט.

בכבוד הראוי, אהרן פאול ארט

הרה"ג ר' אליעזר טורק שליט"א מראה ספרו אוצרותיהם אמלא להנ"ל אדלשטיין זצ"ל

מהו קאמפער"ר

נהנתי מהליקוט המעניין של הרב משה ברוך קופמאן (בגליון פרשת פינחס) אודות דברי ספר פתחי עולם המשוקעים במשנה ברורה, היו באמר הרבה דברים חשובים שנתחדשו לי, ויישר כוחו. רצייתי רק לתקן טעות קלה, מה שהביא באות ג' בשם הביאור הלכה "ישא סביב לחוטמו ופיו חתיכה קאמפער"ר" - כוונתו אינה רטייה, אלא ל-Camphor שהשתמשו בו כתרופה לכמה דברים, וגם היום מצוי להשתמש בזה ברפואה אלטרנטיבית.

בהוקרה רבה, אהרן פאול ארט

לשון נופל על לשון בתורה

ראיתי דבריו הנאים הרב יהודה ראטה שליט"א בגליון פרשת בלק ב'עלה לשון' אודות מקומות הכתובים בתורה בדרך לשון נופל על לשון. יש להוסיף מה דכתיב אצל חטא העגל (שמות לב, יח) "אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה קול ענות אנכי שומע", ולשון רש"י שם מורה שהוא מפרש ב' הפעמים הראשונות מלשון 'ענייה', ואילו הפעם השלישית מלשון 'עניו', חרופין וגדופין 'המעניין' את הנפש. ונראה שמה שאמר גם בפעם שלישית 'קול ענות' [ולא אמר על דרך הנאמר בתהלים (מד, ז) 'מקול מחרף ומגדף' וכדומה], הוא בדרך לשון נופל על לשון.

ומה שכתב בהשוואת הלשונות בפסוק (במדבר כה, ח) 'ויבא אחר איש ישראל אל הקבה וידקור... אל קבתה', והוסיף לבאר שיש בזה קשר לגוף הפרשה המדברת על רצון בלעם 'לקוב' את בני ישראל. יש לציין שהשוואה זו כבר מצאנו לאחד מן הראשונים בספר הרמזים לרבינו יואל (סו"פ בלק) וז"ל, אל הקבה, אל קבתה, הועיל בם מה שאמר בלק 'קבה לי את העם הזה', עכ"ל [וע"מ ש"כ החתם סופר (תו"מ כב, יא) בהשוואה זו]. ונראה לצרף לזה מש"כ רבינו אפרים וכן רבינו יואל (לעיל שם כג, יא) רמז בשמו של 'בלק' עצמו שהוא אותיות 'לקב', כמו שנאמר (כג, יא) 'לקב אויבי לקחתיך' (וכיוון לזה הגר"ד פיינשטיין זצ"ל, קול דודי 'פרפראות לחכמה', פרשת בלק). ויש להטעים הדבר עפ"י המבואר בחז"ל (ראה במדבר"ר כ, ד; שם כא, ג; תיב"ע כה, טו; שם לא, ח) שכזבי בת צור היא בתו של בלק, ובלק הוא שהרע בזה להפקיר את בתו לזנות (במדבר"ר כ, ז), וי"ל שכאן נפרע בלק בזה שנדקרה בתו אל 'קבתה', במדה אשר זמם 'לקב' את בני ישראל.

בכבוד רב, יעקב אהרן פאול ארט

חיוב קבלת תנחומים

בגליון בלק הובא מהגר"ח שיש מצוה המוטלת על האבל לקבל תנחומים ולהתנחם. ונהנתי מאד מהדברים, שנתיישב לי בזה קושיא שנתקשיתי בה מקדם, וממנה יש גם להביא ראיה לדין זה. דהנה בפרשת וישב כאשר סיפרו ליעקב טרוף יוסף, נאמר שם "וימאן להתנחם" (בראשית לז, לה), והביא רש"י מהמדרש "אין אדם מקבל תנחומין על החי וסבור שמת, שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב ולא על החי", עכ"ל. והקשו המפרשים, א"כ למה לא הביין יעקב שיוסף חי מכח זה שזיכרו לא נשתכח מן הלב. ובשפתי חכמים פירש שיעקב לא ידע יסוד זה שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב ולא על החי, וממנו ילפינן דבר זה, שמזה שלא קיבל יעקב תנחומין למדנו שהחי לא משתכח. ודבריו תמוהין, היאך לומדים זאת מיעקב, שמא גם החי משתכח מן הלב, אלא שלא היה רוצה יעקב להתנחם ולכן לא קיבל תנחומין. אבל לפי מה שהובא מהגר"ח שיש מצוה על האבל לקבל תנחומין, א"כ שפיר איכא למילף מיעקב, דמדלא קיבל תנחומין על כרחך אנוס היה, ומשום שאין החי משתכח מן הלב.

בברכה, אהרן פאול ארט

התורה קבעה את דיניה על פי המצוי והרוב

המהרש"ל בים של שלמה (ב"ק פרק א סימן מז) כתב כלל בדיני התורה, שדרך התורה לקבוע דינים כפי המצוי והרוב, ולכן אפילו אם טעם הדין לא שייך במקרה מסוים, לא חילקה תורה עבור המיעוט.

וכן כתב התומים (סימן צז ס"ק י) בביאור פלוגת התנאים אי דרשינן טעמא דקרא, שבודאי לכולי עלמא יש טעם לקרא, אלא דמ"ד לא דרשינן טעמא דקרא ס"ל שאפילו אם יש דברים שלא שייך בהם טעמא דקרא, מכל מקום לא חילקה תורה, כי דיני התורה נקבעו לפי הרוב. [וכתב שכן מבואר במורה נבוכים (חלק ג פרק כו) בענין טעמי המצוות, שיתכן שיש דברים שלא יחול עליהם טעם המצוה, אלא שהכל הולך אחר הרוב.]

והנה לפום ריהטא מושג זה שאין מחלקים עבור מקרה מסוים מצינו רק בדינים דרבנן, וכדאמרינן בכל דוכתא 'לא פלוג רבנן בתקנתן'. אך בים של שלמה (שם) ועוד אחרונים הביאו כמה דוגמאות של דינים דאורייתא שנקבעו לפי הרוב ואין מחלקים בהם עבור המיעוט. ואלו הן הדוגמאות שעלו בידי:

[א הפרת נדרים - בגמרא (גיטין פג, ב) איתא שהבעל יכול להפר נדרי אשתו משום ש"כל הנודרת על דעת בעלה נודרת". וכתב בחידושי הר"ן (שם), "ואפילו התנה בפירוש שלא היא רשאי להפר, כיון שרוב הפעמים נודרת על דעת בעלה, לא נתנה תורה דבריה לשעורין ונתנה רשות לבעל להפר כל נדריה". וכ"כ הריטב"א (שם).

[ב שתיקה ביום שמעו. בגדר הדין של שתיקה ביום שמעו דשבו אינו יכול להפר, כתב הר"ן בכמה מקומות במס' נדרים (מהם בדף עט, א ד"ה הפר), שכיון ששתק כל היום גלי אדעתיה דניחא ליה והוי כאילו קיים בפירוש את הנדר. וכתב הרש"ש (שם סז, א ובעוד מקומות) שכן משמע מפשוטו של מקרא, שנאמר "הקים אותם כי החרש לה ביום שמעו" (ל, טו), דהיינו שהקים אותם עי"ז שהחריש לה, וכן פירש האבן עזרא על אתר.

אך באפיקי ים (חלק א סימן יז) הקשה על זה מהא דקיימא לן (נדרים עט, א) דשותק על מנת למיטק - [כדי להקניט אשתו שתהא סבורה שדעתו לקיים נדריה, והוא אינו מתכוין לכך אלא שיפר לה לאחר מיכן, ר"ן] שוב אינו יכול להפר, ובכה"ג ודאי ליכא הקמה מדשתק. ונראה מזה שדין שתיקה ביום שמעו אינו הקמה, אלא שגזרה תורה שהבעל יש לו רשות להפר רק יום אחד, ואם לא הפר תוך אותו זמן שוב אינו יכול להפר. ובאפיקי ים האריך להקשות סתירות שונות בענין זה והעלה לבסוף שיש שני דינים בדין שתיקה ביום שמעו, ע"ש, וכבר דשו ביה רבים.

אמנם בקהילות יעקב (נדרים סימן מ) כתב ליישב, שבאמת דין שתיקה ביום שמעו הוי הקמה דמדשתק מוכח דניחא ליה, אבל אחרי שאמרה תורה ששתיקה מועילה לא קבעה תורה גבול לדבר, אלא אמרה תורה סתמא שבשתיקתו מתקיים הנדר. וכ"כ בדבר אברהם (חלק ב סימן יד אות ט). וביאר הקה"י שהוא על פי דברי היש"ש הנ"ל שדיני התורה נקבעו על פי הרוב.

[ג תשלומי כפל. בגמרא (בבא קמא עט, ב) איתא בטעם שהחמירה תורה בגנב יותר מבגזלן לחייבו כפל, "זה השוה כבוד עבד לכבוד קונו, וזה השוה כבוד עבד לכבוד קונו, כביכול, עשה עין של מטה כאילו אינה רואה ואוזן של מטה כאילו אינה שומעת". וכתבו התוס' (שם ד"ה מפני מה), "בטוען טענת גנב וטענת גזלן לא שייך האי טעמא כלל". והוסיף הים של שלמה (ב"ק פרק א סימן מז) שגם בליסטים מזוין למ"ד גזלן הוי לא שייך האי טעמא. וביאר היש"ש, "מאחר דבעיקר גנב וגזלן אית ביה טעמא, אף שלפעמים יבטל הטעם הדין קיים וכו'. וכה"ג כמה איסורים בתורה, אף שלפי טעם האיסור לפעמים יארע דליתא האי טעמא, מ"מ האיסור קיים".

[ד פטור שן ורגל ברשות הרבים. בגמרא (בבא קמא טז, ב) איתא שהזאב והארי והדוב וכו' שדרסו ואכלו ברשות הרבים, הבעלים פטורים משום דאורחיה הוה כשן ורגל. והקשה היש"ש (שם סימן מז), "הלא שן ורגל פטורים ברשות הרבים משום דיש לה רשות להלוך ברשות הרבים, ואין הבעל צריך כל פעם לילך עמהם וכו'. אבל ארי שדורס ואוכל בהמות, וכי כה"ג נאמר אורחיה לפטור וכו'". ותירץ שימאחר שאין זה מן המצוי לחיות בישוב, כמו שכתב הרמב"ם בפירושו המשניות, אם כן התורה לא חלקה בנזקי שן ורגל, ולעולם פטורים ברשות הרבים".

[ה שמירה בבעלים. בספר החינוך (מצוה ס) מביאר הטעם שהשואל פטור בשמירה בבעלים וז"ל, ונכל לומר לפי הפשט, שהתורה לא חייבה השואל אחר שבעל הכלי או הבהמה עמו, דמכיון שהוא לשם ישמור הוא את שלו. ואף על פי שהשואל פטור אף לאחר שהלכו הבעלים, מכיון שהיו שם בשעת שאלה, אפשר לתרץ בזה שלא רצתה התורה לתת הדברים לשיעורין ולומר אם יהיו לשם הבעלים הרבה יהא פטור השואל ואם מעט יהא חייב, וציותה התורה דרך כלל דכל שהבעלים לשם בשעת שאלה יהא פטור וכו'". ובשדי חמד (מערכת הלמד כלל צג) הביא ראייה מדברי החינוך הללו שיש 'לא פלוג' בדאורייתא. ויש לבאר כדברי היש"ש, שהתורה קבעה דיניה על פי הרוב.

[ו כיבוד אב ואם אינו דוחה ל"ת. בגמרא (יבמות ו, א) פריך דנילף דעשה אינו דוחה ל"ת מהא דמצות כיבוד אב ואם אינה דוחה ל"ת, ומשני [לפי פירוש התוס' (ד"ה שכן)] שאני כיבוד אב ואם שכן הכשר מצוה. ופירשו התוס' (שם), שמה שהוא עובר על ל"ת בשביל כיבוד אביו אינו גוף המצוה של כיבוד אביו אלא הכשר מצוה, דהיינו כדי להביא גזלות לאביו. וכתבו התוס' וז"ל, "ואומר ר"י דכיבוד אב אפי' עוסק בגוף מצוה לא דחי, דבכל ענין קא פסיק שלא ישמע לו, והיינו משום דרוב ענייני כיבוד

רגילים להיות על ידי הכשר מצוה קאמר רחמנא דלא דחי בכל ענין". ומכאן הוכיח רבי יוסף ענגיל (לקח טוב כלל ח) שיש 'לא פלוג' בדאורייתא. אמנם הוא ביאר את הדבר ע"פ דרכו (שם) שלא פלוג' הוי מטעם סייג. אך לדברי היש"ש י"ל בדרך אחרת שהדין נקבע ע"פ הרוב.

[ז חיוב אשה במורה אב ואם. בגמרא (קידושין לה, א) איתא דבעינן קרא לחייב אשה במורה אב ואם דסד"א "אישה דסיפק בידו לעשות [שאינן אימת אחרים עליו, רש"י], אין, אשה דאין סיפק בידה לעשות לא, וכיון דאין סיפק בידה לעשות לא תתחייב כלל", ופירש"י "לא תתחייב כלל, אפילו פנויה". וכתב השאגת אריה (סימן נג) דשמע מינה דאיכא 'לא פלוג' בדאורייתא.

[ח אשה אינה חייבת במילת בנה. בשאגת אריה (סימן נג) כתב שאע"ג שאשה אינה חייבת במילת בנה מ"מ חייבת במילת עבדה, ונתן טעם לדבר וז"ל, "דבמילת הבן כל היכא שהאב קיים איפשר להתקיים מצותו ע"י האב, לפיכך אפילו אין לו אב לא פלוג רחמנא, ולפיכך היא פטורה לעולם וכו'. אבל במילת עבדים שלעולם אין המצוה מוטלת על אחרים אלא עליה בלבד, חייבת".

[ט ניצת טריפה. איתא במשנה (עדות פרק ה משנה א) וכן נפסק בשו"ע (יו"ד פו סעיף ג) שביצה של תרנגולת טריפה אסורה, משום שביצה כגופה של תרנגולת דמיא. וכתב הש"ך (שם ס"ק ח) שאסורה מדאורייתא משום שנגמרה הביצה באיסור. והוסיף הש"ך, "ואפילו לא נטרפה אלא סמוך לשחיטה אסור מן התורה דלא פלוג" [ודלא כשיטת הט"ז שם (ס"ק ו) דאסור רק מדרבנן]. וכתב השדי חמד (שם) דחזינן מהכא דאיכא 'לא פלוג' בדאורייתא. [וכ"כ רבי הלל דוד הכהן טריוש אבי"ד ווילקי - מחבר ספר עדן גנים שיצא לאור מחדש בהוצאת עלה זית - בספרו ונגש הכהן.]

[י חטאת באה לפני עולה. בגמרא (זבחים ז, ב) איתא שחטאת באה לפני עולה משום דחטאת הויא פרקליט [מליץ טוב] ועולה הוי דורון, "ריצה פרקליט נכנס דורון אחריו". והקשו התוס' (ד"ה ריצה) הא איכא עולה של יולדת ומצורע ונזיר שאינה לדורון רק לאישתרוי בקדשים. ותירצו ש"לא חילקה תורה". ומכאן הוכיח הגר"י ענגיל (לקח טוב שם בקונטרס אחרון) דאיכא לא פלוג בדאורייתא.

בסיום הדברים אציין לדברי המשנה למלך (איסורי מזבח ג, ח) לענין פדיון הבן לפני ל' יום והקרבת קרבן לפני ח' ימים, שהביא מדברי הגמרא (שבת קלה, ב) שהטעם שאין פודין ואין מקריבין לפני הזמנים הללו הוא משום שעדיין לא יצא מחשש נפל. והקשה על זה מהא דקיי"ל שאפילו אם ידוע שכלו לו חדשיו אין פודין לפני ל' ואין מקריבין לפני ח'. ותירץ וז"ל, "דודאי טעמא דקרא משום נפל נגע בה, אלא שלא רצה הכתוב גבי קרבן לחלק בין כלו חדשיו ללא כלו חדשיו, אלא סתם את הדרך וגזר ואמר דבשום אופן כל שלא עברו עליו שבעה ימים אינו ראוי לקרבן". וכתבו השדי חמד (שם) והגר"י ענגיל (שם) דמכאן שמעינן דאיכא לא פלוג בדאורייתא. אמנם ככה"ג ליכא למימר כדברי היש"ש דהדין נקבע כפי המצוי והרוב, שהרי המציאות של לא כלו לו חדשיו אינו המצוי והרוב. אלא צ"ל כמו שביאר הגר"י ענגיל בענין לא פלוג בדאורייתא, דהוי מטעם סייג כדי שלא יבוא לטעות.

הג"ר אברהם דוב כהנא שפירא עם הג"ר אליעזר סילבר זצ"ל

עלה טבילה Shattering the Glass Myth

Rav Moshe Boruch Kaufman, Machon Aleh Zayis

וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים (במדבר לא. כ)

Recently I was at the keilim mikveh. The kli I was about to toivel was a safek tevilah, so I asked someone to be motzi me with his berachah. "I am only toiveling glass," he replied, "so I don't make a berachah; our family's minhag is not to make a berachah on tevilah of glass keilim."

The Source for Keilim made of Glass being Obligated in Tevilah

Min HaTorah, *tevilas keilim* is required only for metal utensils. The *passuk* lists six metals for *tevilah*: gold, silver, copper, iron, tin, and lead. Other metals, such as aluminum, zinc, nickel also require *tevilah*, albeit only mid'Rabbanan.

The Gemara (*Avodah Zarah* 75b) adds that glass utensils are also obligated in *tevilas keilim*; since they are similar to metal utensils in that they can be re-formed after they break, the Rabbanan equated them with metal. But since glass is obligated only mid'Rabbanan, in certain cases of *safek* where a metal utensil will still need *tevilah*, a glass utensil may not, according to the rule that a *safek d'Rabbanan* is *l'kula*.

Berachos on Mitzvos d'Rabbanan

The Gemara (*Shabbos* 23a) says that we recite a *berachah* on *mitzvos d'Rabbanan* like *eruv*, Hallel, *netilas yadayim*, *ner Shabbos*, *ner Chanukah*, and *krias haMegillah*. How can we say "v'tzivanu" on something that wasn't commanded by Hashem? The Gemara answers that the Torah commands us "Lo sassur," do not deviate from *divrei haChachamim*, in effect including all *mitzvos d'Rabbanan* in "v'tzivanu." The one exception is when the entire mitzvah is based on a *safek*; therefore, one doesn't say a *berachah* when separating *demai*. Based on this, it should be obvious that one recites a *berachah* on *toiveling* a glass utensil, and that is what the Shulchan Aruch paskens (*Yoreh Deah* 120:1).

Interestingly, some Poskim make a point of emphasizing that one should recite a *berachah* when *toiveling* glass, seemingly to counter an erroneous *minhag* of not doing so. Yet in *Teshuvos v'Hanagos* (Vol. 2 #409), Rav Moshe Shternbuch says that certain "siddurim" print that one recite a *berachah* only when *toiveling* metal and not when *toiveling* glass. How did such a practice develop?

1. Safek that the Kli was Once Owned by a Jew

While Rav Shternbuch (*ibid*) first dismisses this *minhag* out of hand, he does try to provide a rationale for it. Perhaps, he says, people feared that a Jew had some ownership in this utensil. While this concern would not be enough to exempt the utensil from *tevilah*, regarding a *berachah* we would apply the rule of *safek brochos*

l'hakel. In fact some even say that one does not recite a *berachah* in a situation of a *sfek-sfeika*. So, although we generally assume *kol d'purosh merubo purosh*, here it is *kavua* and remains a *safek*.

This idea, however, presents a problem, because if so, then one shouldn't say a *berachah* even on metal *keilim*, based on *safek brochos l'hakel*. The *Teshuras Shai* (2:104) actually uses a similar rationale to argue not to say a *berachah* on the *tevilah* of any *keilim*.

2. Different Types of Glasswork

Perhaps this custom developed when glass-like materials were introduced. While most glass-like materials have the same halachah as glass, there are a few exceptions. Crystal is glass to which lead oxide has been added. Pyrex is glass to which borosilicate has been added. Both of these require *tevilah* with a *berachah*. Corelle is glass combined with other materials, but still requires *tevilah* with a *berachah* because it is mainly glass (see *Igros Moshe* Y.D. Vol. 2, #164, and *Minchas Yitzchok* Vol. 4, #114-4). Corningware, however, although has a glassy look, is made of a glass and earthenware mixture, and a *berachah* is not said. Since at the time people were not familiar yet with the various types of glass, they didn't say a *berachah* on any.

3. Glass Coating

Another theory: A few hundred years ago, *keilim* of porcelain were introduced into Europe, imported from China and therefore called "chinaware." The Poskim of the time (Rav Yaakov Emden, *She'eilas Yaavetz* (1:67) cited by *Pischei Teshuvah*; the *Pri Megadim* O.C. 451: 31 cited in Rabi Akiva Eiger Y.D. 120, and others) discussed this new kind of utensil, concluding that essentially the porcelain was earthenware, just with a glass-like finish. (See *The Kosher Kitchen*, Rav Binyomin Forst (Appendix B Section C), for a detailed discussion regarding today's porcelain/china). So a *kli* made of earthenware but coated with metal or glass does require *tevilah*. However, since this coating is only a thin glaze, one doesn't recite a *berachah* on the *tevilah*. (The Poskim called these utensils *klei gezeit*, similar to the word "glaze." A "glazier" cuts or fits glass, as we say on Yom Kippur, כי הנה כזוכיכית ביד המזגג, (I will be a glazier, as we say on Yom Kippur, because he is a glazier who works with his hands).)

The *psak* that utensils with a glass finish do require *tevilah* but without a *berachah* may have confused people about the necessity for *tevilah-with-a-brachah* of all-glass *keilim*.

Halachah l'Maaseh

We recite a *berachah* on the *tevilah* of all types of glass *keilim* (crystal, Pyrex, Duralex, fiberglass, and Corelle). We do **not** say a *berachah* on Corningware, or on porcelain with a glass finish. Acrylic (Lucite) items are made of plastic and do not require *tevilah* (according to basic halachah). [Editors note: For further discussion see *Shulchan Hapanim* by Rabbi Pinchas Stern, Aleh Zayis edition, *siman heh*.]

Rav Binyomin Forst shlita

תלמידי ישיבת יערות דבש | תלמידי מתיבתא ישיבת מיר | מתורת הג"ר דב טורק | בני החבורה דקהל סידערוואוד הילט | הרב דניאל אהרן אורלינסקי | הרב הלל דוד הכהן טרישו זצ"ל | הרב פנחס שטערן